

> «ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ» ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΑΣΣΟΝΑ ΚΑΙ ΟΧΙ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΙΖΟΝΑ

Η υποδοχή ενός βιβλίου...

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΣΟΥΚΑΛΑ

Το γεγονός ότι ένας άνθρωπος που γηθήκε μιας χώρας για οκτώ συναπτά χρόνια καταθέτει ενυπογράφως έναν λεπτομερή και σε πολλά σημεία εξονυχιστικό πολιτικό απολογισμό της διακυβέρνησής του δεν είναι ασφαλώς συνηθισμένο. Οπως εξίσου πρωτόφαντη, τουλάχιστον για τα ελληνικά δεδομένα, είναι η επιλογή μιας εν γένει πολιτικής προσωπικότητας να μιλήσει για το μέλλον στο όνομα ενός παρελθόντος για το οποίο αναλαμβάνει και την πολιτική ευθύνη. Θα περίμενε λοιπόν κανείς ότι οι «αντιδράσεις» στο βιβλίο αυτό θα ήταν εξίσου ιστορικά και πολιτικά υπεύθυνες και ενυπογράφες.

Θα περίμενε κανείς ότι οποιοσδήποτε αντιρρήσεις και επιφυλάξεις σε ό,τι αφορά την αποτίμηση μιας περιόδου που άλλαξε σε πολλά σημεία την ελληνική κοινωνία θα αναφερόταν στις θεμελιώδεις πολιτικές επιλογές και στους χειρισμούς μεζόνος σημασίας θεμάτων. Θα περίμενε κανείς επίσης ότι θα διευρυνόταν η δημόσια συζήτηση γύρω από το κεφαλαίωδες διακύβευμα του λεγόμενου «εκσυγχρονισμού» της χώρας που, στο ρητορικό τουλάχιστον επίπεδο, συνοψίζει το όραμα του τώως πρωθυπουργού. Θα περίμενε δηλαδή κανείς ότι ένα έργο που κατεξοχήν προσφέρεται σε πολιτικό διάλογο εφ' όλης της ύλης θα μπορούσε να λειτουργήσει ως έναυσμα για μίαν αντιπαράθεση η οποία θα υπερέβαινε τη φορτισμένη ατμόσφαιρα της άμεσης πολιτικής σφαιρας.

Τίποτε από αυτά δεν συνέβη. Το ζήτημα της ιστορικής πορείας της χώρας φαίνεται να απασχόλησε τους σχολιαστές πολύ λιγότερο από τις συγκεκριμένες διατυπώσεις του τώως πρωθυπουργού σε σχέση με ελάσσονος, εν τέλει, σημασίας γεγονότα και επεισόδια: η προσοχή επικεντρώθηκε στα Ιμια, στην υπόθεση Οτσαλάν και στη διαδικασία που ακολουθήθηκε για την ανάδειξη της νέας ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ.

Η ενασχόληση με απελθούσες συγκυρίες που είχαν προκαλέσει οξείες πολιτικές αλλά και προσωπικές αντιγκλίσεις και αντιπαράθεσεις επέτρεψε την πλήρη συγκάλυψη των ζητημάτων που ανοίγονται προς το μέλλον. Ετσι, με ευκολία, το βιβλίο χαρακτηρίστηκε ως εθνοπροδοτικό, βλαβερό, άκαιρο, περιττό, εμπάθεος, κερδοσκοπικό ή ακόμα και άκομψα απολογητικό. Κανείς πολιτικός αντίλογος δεν επικίρησε να αποτιμήσει το παρελθόν εν όψει ενός «άλλου» μέλλοντος.

Και κανείς δεν ανέλαβε τον κίνδυνο να αντιπαράθεσει στον πολιτικό «απολογισμό» του κ. Σημίτη έναν άλλο εναλλακτικό

«προϋπολογισμό». Όλα συμβαίνουν ως εάν οι σκοπιμότητες της στιγμής προτάσσονται του ευρύτερου προβληματισμού. Ακόμα και αναδρομικά, η αποτίμηση των μεζόνων «πεπραγμένων» διαθλάται μέσα από τα μικρά και ασήμαντα.

Στο πλαίσιο αυτό ακριβώς οι «εκδοχές» του κ. Σημίτη για συγκεκριμένα γεγονότα «εκδοχές» που θα ήταν δυνατόν να λείπουν τελείως δίχως να θίγεται η οικονομία του βιβλίου, όπως ακριβώς ευλόγως, νομίζω, λείπουν συγκεκριμένες αναφορές στις συγκρούσεις ανάμεσα σε πρόσωπα, - μπορεί να ερμηνεύονται είτε ως συγκαλυπτικές είτε ως φραιβοποητικές, είτε ως ευθέως παραπλανητικές. Εις πέσιμα της σημασίας η οποία αποδίδεται στις ουσιαστικές παρεμβάσεις των κυβερνήσεων της οκταετίας στις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές δομές, οι επικριτές του αρκούνται στη φρούδα «επεισοδιολογία».

Ίσως βέβαια ο τώως πρωθυπουργός να έσφαλε μην προβλέποντας ότι οι περισσότεροι σχολιαστές τείνουν να επικεντρώνονται στην ανεκδοτολογία της εξουσίας αντιπαρερχόμενοι τα κείρια και δύσβατα ζητήματα τα οποία προκύπτουν από τις προεκτάσεις και τις συνεπάγγες δουλειές που συνοδεύουν την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ. Ίσως όμως οι «παραλείψεις» του να στόχευαν συνειδητά στην «εκβίαση» των συνομιλητών του να αντιπαρεθεθούν επί της ουσίας.

Ρήξεις και ανατροπές

Και η ουσία είναι ότι η σημερινή Ελλάδα δεν είναι πια αυτή που ήταν και ότι η αδυσώπητη δυναμική της ιστορίας την απομακρύνει ολοένα και περισσότερο από εκείνη που επιμένουμε να διατηρούμε στην ανάμνησή μας και συννηθίζουμε να επικαλούμαστε στον λόγο μας.

Αυτό που σηματοδοτεί τα οκτώ χρόνια της διακυβέρνησής του κ. Σημίτη, και το κύριο θέμα στο οποίο αναφέρεται το βιβλίο του, περιστρέφεται γύρω από τη συ-

«
Θα περίμενε δηλαδή κανείς
ότι ένα έργο που
προσφέρεται σε πολιτικό
διάλογο εφ' όλης της ύλης θα
μπορούσε να λειτουργήσει
ως έναυσμα για μίαν
αντιπαράθεση η οποία
θα υπερέβαινε τη φορτισμένη
ατμόσφαιρα της άμεσης
πολιτικής συγκυρίας

στηματική θεσμική και οικονομική συμπλήρωση και ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής πορείας της Ελλάδας, μια ολοκλήρωση που καλείται να οδηγήσει τη χώρα προς πολλαπλές ρήξεις και ανατροπές. Γεγονός που συνεπάγεται «προσαρμογές» των κοινωνικών δομών που δεν μπορεί παρά να είναι επώδυνες, τουλάχιστον μεσοπροθέσμως. Πολλώ μάλλον που, αναποφεύκτως, αυτοί που δεν έχουν τη δυνατότητα να τις οικειοποιηθούν προς όφελός τους. Ακόμα και εάν οι μεταρρυθμίσεις εμφανίζονται ως αναγκαίες, οι κοινωνικές τους συνέπειες είναι πάντα ανισοποητικές και επιλεκτικές.

Με αυτή την έννοια, το σύνολο των πολιτικών που ακολουθήθηκαν, τα αναμφισβήτητα επιτεύγματα, οι αναπότερες επιμέρους αντιφάσεις, τα νέα διαφαινόμενα αδιέξοδα αλλά και το «δίδαγμα» που προτάσσει ο τώως πρωθυπουργός συναρτώνται με μια θεμελιώδη πολιτική επιλογή που δεν είναι ούτε ταξικά αδιάφορη ούτε ηθικά ουδέτερη. Το νέο κεφάλαιο που ανοίγεται στην ιστορία της χώρας παραμένει βέβαια άδηλο ως προς την ιστορική του έκβαση. Είναι όμως α-

πολύτως έκδηλο ως προς τις ανισοποητικές διαδικασίες που θα πρέπει να ακολουθηθούν.

Όπως συμβαίνει με όλες τις φυγές προς τα εμπρός, η «ευρωπαϊκή φυγή» δεν μπορεί λοιπόν παρά να είναι στοιχείμα ή ακόμα και πασχάλειο δίλημμα. Εν τέλει, η επιχειρηματολογία εξαντλείται στην διατράνωση μιας βαθιάς πίστης που δεν στοιχειοθετείται αλλιώς παρά μέσα από την εις άτοπον απαγωγή. Εχουμε λοιπόν κάθε συμφέρον να στοιχηματίσουμε από κοινού στην ενσωμάτωσή μας και να πιστέψουμε στο κοινό πλέον μέλλον μας. Το ιστορικό στοιχείμα παραμένει όμως επώδυνο και ιδεολογικά αμφίσημο.

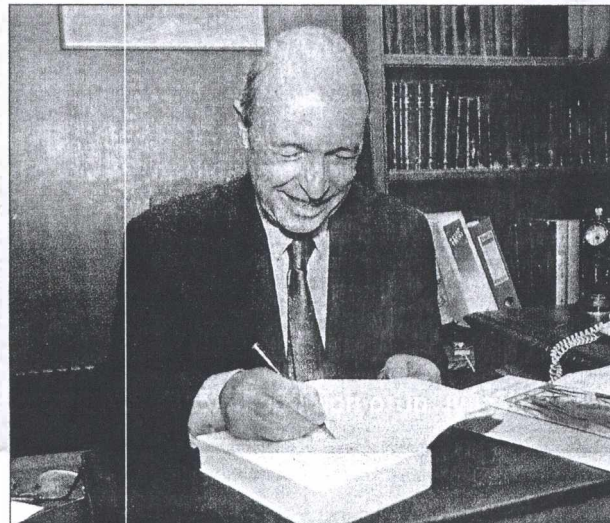
Υπό τις συνθήκες αυτές, και στο μέτρο ακριβώς που η ευρωπαϊκή επιλογή εκφράζει τη βούληση ολόκληρου σχεδόν του φράσματος των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων της χώρας, η οποιαδήποτε κριτική, καλοποαιρείτη ή κακόβουλη, δεν είναι δυνατόν παρά να αναφέρεται στις συγκεκριμένες μεθοδεύσεις μιας μονόδρομης, αναγκαίας και εν πολλοίς νομοτελειακά προοριζόμενης πορείας. Σης μεγάλης του γραμμές, ο μακρόπνοος πολιτικός σχεδιασμός τον οποίο ολοκλήρωσε ο κ. Σημίτης υπήρξε αναμφίβολα ολοκληρωμένος.

Όμως, αναπόφευκτος ίσως ο πολιτικός λόγος ούτε δεσμεύεται ούτε οριοθετείται από τις προδιαγραφές του. Η «αντικειμενική» συνάρτηση της ευρωπαϊκής πορείας με τον λεγόμενο «εκσυγχρονισμό», μια συνάρτηση που βρίσκεται στο επίκεντρο της προβληματικής του κ. Σημίτη, τείνει να τίθεται στον τώως παρενθέσεως. Δεν είναι τυχαίο ότι η αντιπαράθεση ανάμεσα σε «εκσυγχρονιστές» και «αντικεκσυγχρονιστές» εκφράστηκε ως αντιπαράθεση ανάμεσα στον τώως πρωθυπουργό και στους, εσωκομματικούς και μη, πολιτικούς του ανηπάλους. Ετσι όμως, τα πολιτικά και ιδεολογικά μέτωπα διαχέονται.

Με δεδομένο ότι η «πειθθνία» ευρωπαϊκή πορεία προϋποθέτει τον «εκσυγχρονισμό» με την ίδια ακριβώς έννοια που το αίτημα του εκσυγχρονισμού είναι ιστορικά σύμφυτο με τη διαδικασία σύγκλισης της χώρας στο ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο, η ρητορική αναγωγή του αιτήματος για βαθιά και ριζικές ανατροπές στο κοινωνικοπολιτικό σύστημα στις προσωπικές «εκσυγχρονιστικές» προθέσεις του κ. Σημίτη αποσιωπά τις αδυσώπητες αντικειμενικές προδιαγραφές του πολιτικού λόγου. Σης μεγάλης τους γραμμές, τα δημοσιονομικά, χρηματοδοτικά και κοινωνικά όρια που επιβάλλονται από την ευρωπαϊκή επιλογή δεν αφήνουν πολλά περιθώρια διαπραγματεύσεως για οποιαδήποτε κυβέρνηση.

Υπό τους όρους αυτούς, είναι φυσικό το γεγονός ότι η υποδοχή του βιβλίου του τώως πρωθυπουργού επικεντρώθηκε στις επιμέρους εκδοχές για συγκεκριμένα επεισόδια με ελάσσονες αναφορές στο σφαιρικό αιτούμενο.

Αύριο στο «Εθνος»
το 2ο μέρος του άρθρου

Ο ΠΡΩΗΝ πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης υπογράφει αντίγραφο του βιβλίου του «Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα».

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

ΑΡΘΡΟ

» Το μείζον πρόβλημα της εποχής μας συμπυκνώνεται στις εγγενείς αντιφάσεις που διατρέχουν το πρόταγμα του ευρωπαϊκού εκσυγχρονισμού

«ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ» ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΑΣΣΟΝΑ ΚΑΙ ΟΧΙ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΙΖΟΝΑ

Η υποδοχή ενός βιβλίου...

Μιλώντας για μίαν απελθούσα συγκυρία, ο καθένας μπορεί να αντιπατεθεί ακόπως και αζημίως με τους ισκιούς, δίκως να ασχοληθεί με την υλική τους πηγή. Δεν είναι υκαίο ότι ακόμα και οι σοβαρότερες υσιαστικές «παραιψίσεις» του βιβλίου του κ. Σημίτη δεν απετέλεσαν αντικείμενο σοβαρής κριτικής.

Πράγματι, ανεξάρτητα από το πολιτικό κόστος» τους, οι χειρισμοί του «αρχαιολογικού» και του «ερασιματικού» δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να τεκμηριώνουν τα ευτέρα διλήμματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν όλες οι κυβερνήσεις όταν καλούνται να συμβάσουν τα ασυμβίβαστα.

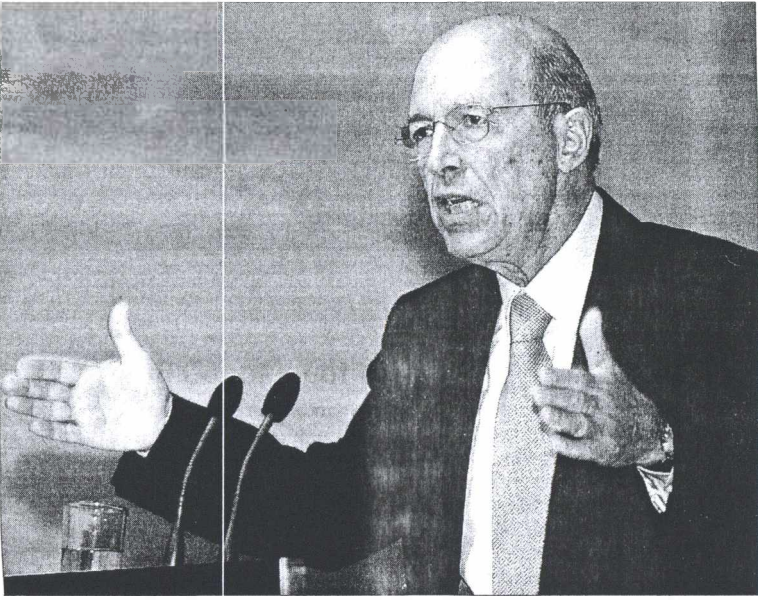
Μολονότι τα διλήμματα αυτά υρίσκονται στο επίκεντρο των αταλύσεων του τέως πρωθυπουργού, η σημασία τους τείνει να ατονωνάγονται. Το ζήτημα δεν είναι δυνατόν ούτε να τίθεται με τεκνοκρατικά ποσοτικοποιημένους όρους ούτε ως δημαγωγική άρνηση της πραγματικότητας.

Ετσι, αντίθετα με τον κ. Σημίτη, ο οποίος και αν ακόμα αποφεύγει την «πολιτική φιλοσοφία» διδάσκει «πολιτική επιστήμη», οι αντιλέγοντες τείνουν να αρκούνται σε συγκυριακές πολιτικολογίες.

Το μείζον ηθικό, πολιτικό και υεολογικό πρόβλημα που τίθεται με ό,τι αφορά την αναγκαία ίσως αλλά οδυνηρή υποχώρηση των υοικωτικών κρατών μπροστά στις υπιταγές της παγκοσμιοποιημένης αγοραίας ανταγωνιστικότητας λύνεται δίκως να έχει θεθεί. Παραμένει ανοικτό το ερώτημα πώς και με ποια κριτήρια είναι δυνατόν να ορίζεται η «ανάγκη»

Μολονότι είναι πλέον σαφές με όλους ότι το μείζον κόστος του υλληνικού αλλά και του ευρωπαϊκού «εκσυγχρονισμού» εντοπίζεται στα κοινωνικά αδιέξοδα που συνεπιφέρει, δεν τίθεται καν το ερώτημα εάν οι κίνδυνοι της αύξουσας κοινωνικής ανασφάλειας, της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελούν τιμήματα που πρέπει να αναληφθούν στο όνομα μιας σαφώς υπέρτερης δεοντολογίας.

Παρά τις εξαγγελίες για ατέρμονη ανάπτυξη και πρόοδο και εις πείσμα των συνεχώς «μάχνης» εναντίον των υδουλειουργών της ελευθέρας αγοράς - και πρέπει να ομολογηθεί ότι στο σημείο αυτό ο

τέως πρωθυπουργός είναι φειδωλός τόσο σε υποσχέσεις όσο και σε διαβεβαιώσεις- η αισιόδοξη ευρωπαϊκή «φυγή προς τα εμπρός» δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο από αβέβαιος αντικατοπτρισμός ενός απώτερου μέλλοντος. Ενός μέλλοντος όπου, όπως έλεγε ο Κέινς, θα είμαστε όλοι μας νεκροί.

» Η κύρια αρετή του βιβλίου του κ. Σημίτη συνίσταται στην υπογράμμιση της θεμελιώδους σημασίας ενός πολιτικού σχεδιασμού που αυτοποθετείται στους αντίποδες ενός καταδικασμένου υδεολογικού βολонταρισμού

Και ακριβώς γι' αυτό τον λόγο το βιβλίο «αδικείται» και η σημασία του υποτιμάται. Η εξιστόρηση των περιπετειών και των αντιφάσεων ενός μακρόχρονο μεταρρυθμιστικού προγράμματος δεν αντιμετωπίζεται σαν βαρύ κοινωνικοπολιτικό δράμα αλλά σαν ελαφρά κωμωδία ηθών. Και έτσι, στο μέτρο που καμιά ανάγνωση δεν μπορεί ποτέ να είναι αυστηρά «αντικειμενική», η αναγκαία «υποκειμενικότητα» του λόγου μπορεί να εμφανίζεται ως τεκμήριο μιας αφηφανής και μονόπλευρης απολογητικής εκλογικευσης.

Από τη στιγμή που δεν αναγνωρίζεται η κεφαλαίωδης σημασία ενός κατ' ανάγκη αντικρατικού εγχειρήματος, όλα μπορεί να αναγόνται στα σκοτεινά «πραγματικά κίνητρα» των δρώντων.

Η υποκειμενική γραφή ερμηνεύεται ως ψυχολογική διαστροφή. Όταν κανείς δεν τολμά να αντιπείσει σε σχέση με τα μείζονα, δικαιώνεται η ενασχόληση με τις κρυμμένες ερ-

μηνείες για τα ελάσσονα. Ακόμα και εκ των υστερών η πολιτική αναγιγνώσκεται ως θέαμα.

Και όμως, το μείζον πρόβλημα της εποχής μας εξακολουθεί να συμπυκνώνεται στις εγγενείς αντιφάσεις που διατρέχουν το πρόταγμα του ευρωπαϊκού εκσυγχρονισμού. Και από την άποψη αυτή το βιβλίο του κ. Σημίτη αποτελεί την αναγκαία αφηπρία για οποιονδήποτε σφαιρικό προβληματισμό.

Μέσα από τις σελίδες του αναδεικνύεται η διασύνδεση ανάμεσα στις διάφορες πτυχές του εθνικού γίγνεσθαι, τεκμηριώνεται η αύξουσα αλληλεξάρτηση της εσωτερικής και της εξωτερικής πολιτικής, υπογραμμίζεται η ανάγκη σχετικοποίησης όλων των κοινωνικών και οικονομικών στόχων και απομυθοποιούνται οι κάθε είδους ουτοπικές προβολές και οι πολιτικοί βολонταρισμοί. Υπό της γραμμής, και ενάντια στο ρεύμα,

Ο τέως πρωθυπουργός Κ. Σημίτης κατά την παρουσίαση του βιβλίου του «Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996 - 2004» στο μουσείο Μπενάκη

νατέλλει η αντίθεση ανάμεσα στην επιθυμία και στην πραγματικότητα, στο όνειρο και στην αφύπνιση επιβάλλεται μέσα από μια διάχυτη συμβολική βία, η οποία μεταμφιέζει τον παραλογισμό σε λόγο και μετασχηματισμοί την αδράνεια σε δράση.

Ετσι, η κύρια αρετή του βιβλίου του κ. Σημίτη συνίσταται στην υπογράμμιση της θεμελιώδους σημασίας ενός πολιτικού σχεδιασμού που αυτοποθετείται στους αντίποδες ενός καταδικασμένου υδεολογικού βολонταρισμού.

Ούτε παραγνωρίζει τις εξωγενείς δεσμεύσεις που επικαθορίζουν το πολιτικό γίγνεσθαι, ούτε όμως τις προβάλλει ως πρόσχημα για την επιγενομένη διάψευση των σχεδίων του.

Για τον κ. Σημίτη οι εξωθεν οριοθετήσεις συνιστούν το αναγκαίο εκείνο πλαίσιο που μην μπορώντας, μην ελπίζοντας και μη στοχεύοντας να διαρρήξει οφείλουν να αποτελέσουν ανακείμενα συνεχούς επανεκτίμησης και αέναης διαπραγματεύσεως.

Συστηματικά, υπομονετικά και πειστικά ο τέως πρωθυπουργός εκθέτει τις περιπλοκές, επίπονες και διαμεσολαβημένες διαδικασίες μέσα από τις οποίες θα πετύχει τα αποτελέσματα που επιδιώκει.

Και γι' αυτό ακριβώς αρθρώνει τα σύνθετα επιχειρήματά του, επισημαίνοντας εκ των προτέρων τα σταδιακά βήματα που πρέπει να εμπεριέχονται σε όλους τους μακρόπνοους προγραμματισμούς.

Εξηγώντας με λεπτομέρειες το διάβημά του, ο κ. Σημίτης επιχειρεί να κοινοποιήσει την πρακτική πολιτική του εμπειρία προς όλους. Αυτή ακριβώς είναι και η συμβολική αξία της κατάθεσής του. Είναι ίσως η πρώτη φορά που ένας τέως πρωθυπουργός δεν επιλέγει να δρα ούτε ως ανεύθυνος σοφός, ούτε ως παρασκηνιακός κίνσων, ούτε ως ευκαιριακός δημαγωγός, ούτε ως μεγάλος σιωπηλός, ούτε ως άρχων των σιβυλλικών υπαινηγμών.

Ο κ. Σημίτης ομιλεί για την πολιτική εν ονόματι του λόγου και στοιχειοθετεί τον λόγο του κάρην της πολιτείας.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗΚΕ ΧΘΕΣ ΣΤΟ «ΕΘΝΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ»